

УДК 334.012.64

О.С. Хачатурян, канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Комплексний аналіз розвитку малого підприємництва в Кіровоградській області

У статті визначено та проаналізовано основні показники, що характеризують стан розвитку малого підприємництва та зайнятості населення в Кіровоградській області у порівнянні із середньорегіональними та середньоукраїнськими показниками. Виявлено значні невідповідності між кількістю малих підприємств, зайнятістю населення та продуктивності праці на них і величиною заробітної плати для низки адміністративно-територіальних одиниць регіону. Намічено напрямки подальших досліджень.

мале підприємництво, зайнятість населення, адміністративно-територіальна одиниця

Е.С. Хачатурян

Кіровоградський національний технічний університет

Проблемы развития малого предпринимательства в Кировоградской области

В статье определены и проанализированы основные показатели, которые характеризуют состояние развития малого предпринимательства и занятости населения в Кировоградской области по сравнению с среднерегиональными и среднеукраинскими показателями. Выявлены значительные несоответствия между количеством малых предприятий, занятостью населения и продуктивностью труда на них и величиной заработной платы для ряда административно-территориальных единиц региона. Намечено направление дальнейших исследований.

малое предпринимательство, занятость населения, административно-территориальная единица

Постановка проблеми. Мале підприємництво, як свідчить світовий досвід, виступає одним із основних чинників демократичних перетворень у економіці високорозвинених країн. Масштаби його діяльності та ступінь підтримки його на державному та регіональному рівнях мають велике значення, в кінцевому підсумку, для підвищення життєвого рівня значної частини населення країни. Так як регіональний ринок функціонує на певній адміністративно визначеній частині території країни, то регіональні органи влади повинні оперувати достовірною інформацією про його стан з метою найбільш повного та ефективного використання економічних важелів, які вони мають у своєму розпорядженні, для регулювання та підтримки підприємницької діяльності. У цьому сенсі набуває великої ваги проведення аналізу рівня становлення та розвитку малих підприємств не за абсолютними показниками, що не повною мірою відображують реальну ситуацію, а за їх відносним рівнем.

Аналіз останніх досліджень. Розгляду комплексних проблем, пов'язаних із становленням і розвитком малого підприємництва в Україні та її регіонах присвячені праці відомих вітчизняних вчених-економістів З. Варналія, Л. Воротиної, М. Долішнього, С. Дриги, Д. Ляпіна, Ю. Маршавіна та інших. Однак зазначені питання залишаються ще недостатньо розробленими. Зокрема вимагає подальшого детального вивчення та обґрунтування соціально-економічна роль малого підприємництва у розвитку регіонів.

Метою статті є комплексний аналіз стану малого підприємництва в Кіровоградському регіоні за інтегрованими показниками досягнутого ступеня його розвитку на рівні (районів і міст обласного підпорядкування) адміністративно-територіальних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Як уже було відмічено вище, рівень становлення та розвитку малих підприємств необхідно аналізувати не за абсолютними показниками, які не завжди відображають реальні ситуації, а лише за інтегрованими показниками. Користуючись методикою, запропонованою З.С. Варналієм [1], визначимо деякі з них.

Для визначення коефіцієнту кількості малих підприємств $K_{МП_i}$ спочатку знайдемо співвідношення кількості малих підприємств на 1000 чоловік населення в Україні (Π_y):

$$\Pi_y = \frac{МП_y}{10}, \quad (1)$$

де $МП_y$ – кількість малих підприємств в Україні в конкретний період у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць.

У 2010р. кількість малих підприємств на 1000 осіб населення в Україні складала

$$\Pi_y = \frac{63}{10} = 6,30.$$

Потім аналогічним чином визначимо кількість малих підприємств на 1000 осіб населення Кіровоградської області та її адміністративно-територіальних одиниць.

Коефіцієнт кількості малих підприємств Кіровоградської області та окремих її територій ($K_{МП_i}$) розраховується як відношення кількості малих підприємств на 1000 осіб населення Кіровоградської області та окремих її територій (Π_i) до аналогічного показника по Україні (Π_y):

$$K_{МП_i} = \frac{\Pi_i}{\Pi_y}. \quad (2)$$

Зокрема, кількість малих підприємств на 1000 осіб населення в Україні складає 6,30 одиниці, в Кіровоградській області – 3,82 одиниць, і лише в м. Кіровограді цей показник більший від середнього по Україні (7,10). Місто Світловодськ і Кіровоградський район мають цей показник, відповідно, на 17 і 14% нижчим, а місто Олександрія та Світловодський район – відповідно, на 35 і 33%. У інших же 20 адміністративно-територіальних одиниць регіону коефіцієнт кількості малих підприємств на 57÷76% менший у порівнянні із середньоукраїнським рівнем (табл. 1).

Таблиця 1 – Чисельність населення та кількість малих підприємств (за 2010 рік)

Територія	Чисельність населення, осіб	Кількість малих підприємств		
		всього, одиниць	на 1000 осіб	коефіцієнт
Україна	45598,2	287269	6,30	1,00
Кіровоградська область	1003572	3838	3,82	0,61
м. Кіровоград	240477	1707	7,10	1,13
м. Знам'янка	29949	66	2,20	0,35
м. Олександрія	92628	380	4,10	0,65
м. Світловодськ	54968	286	5,20	0,83
райони				
Бобринецький	26887	56	2,08	0,33
Вільшанський	13460	20	1,49	0,24
Гайворонський	39634	87	2,20	0,35
Голованівський	32473	71	2,19	0,35
Добровеличківський	35813	72	2,01	0,32
Долинський	35303	88	2,49	0,40

Продовження таблиці 1

Знам'янський	24739	42	1,70	0,27
Кіровоградський	37557	203	5,41	0,86
Компаніївський	15654	41	2,62	0,42
Маловисківський	45362	77	1,70	0,27
Новгородківський	16167	36	2,23	0,35
Новоархангельський	25763	59	2,29	0,36
Новомиргородський	30101	51	1,69	0,27
Новоукраїнський	43978	110	2,50	0,40
Олександрівський	29521	53	1,80	0,29
Олександрійський	37468	75	2,00	0,32
Онуфріївський	19126	52	2,72	0,43
Петрівський	25513	41	1,61	0,26
Світловодський	13327	56	4,20	0,67
Ульяновський	23953	57	2,38	0,38
Устинівський	13751	29	2,11	0,33

Примітка. Розраховано автором за даними Держкомстату України [3] та Головного управління статистики у Кіровоградській області [2].

Однак, один показник не дає повного та всебічного реального уявлення про стан розвитку малого підприємництва, тому визначимо та зіставимо декілька коефіцієнтів за різними показниками, що впливають на зайнятість населення у цьому секторі економіки регіону. За аналогічною методикою розрахуємо такий показник, як коефіцієнт зайнятості на малих підприємствах:

$$K_{змп_i} = \frac{3_i}{3_y}, \quad (3)$$

де 3_y – рівень зайнятості на малих підприємствах (кількість найманих працівників у % до кількості населення працездатного віку) по Україні;

3_i – той самий показник для кожної території регіону.

Як видно з табл. 2, рівень зайнятості на малих підприємствах щодо кількості населення в працездатному віці по містах і районах регіону, дуже різний. У Кіровоградському районі цей показник більший у 1,62 раза, а у Петрівському районі менший у 2,39 раза за середній по регіону.

Таблиця 2 – Кількість населення у працездатному віці та працівників малих підприємств (за 2010 рік)

Територія	Кількість населення у працездатному віці, осіб	Середня кількість найманих працівників, осіб	Рівень зайнятості на малих підприємствах (кількість найманих працівників у % до кількості населення працездатного віку)	Коефіцієнт зайнятості на малих підприємствах
Україна	26674947	1992500	7,47	1,00
Кіровоградська область	583818	32110	5,5	0,74
м. Кіровоград	150655	12655	8,4	1,12
м. Знам'янка	17844	571	3,2	0,44
м. Олександрія	55527	3054	5,5	0,74

Продовження таблиці 2

м. Світловодськ	32631	2121	6,5	0,87
райони				
Бобринецький	15441	525	3,4	0,46
Вільшанський	7225	289	4,0	0,54
Гайворонський	22541	834	3,7	0,50
Голованівський	17846	696	3,9	0,52
Добровеличківський	19974	779	3,9	0,52
Долинський	20261	932	4,6	0,62
Знам'янський	14000	406	2,9	0,39
Кіровоградський	21247	1891	8,9	1,18
Компаніївський	8828	256	2,9	0,39
Маловисківський	26529	902	3,4	0,46
Новгородківський	13500	513	3,8	0,51
Новоархангельський	14182	780	5,5	0,74
Новомиргородський	16757	620	3,7	0,50
Новоукраїнський	24857	1044	4,2	0,56
Олександрівський	15500	558	3,6	0,48
Олександрійський	20857	584	2,8	0,37
Онуфріївський	10651	458	4,3	0,58
Петрівський	14783	340	2,3	0,31
Світловодський	6828	437	6,4	0,86
Ульяновський	12714	534	4,2	0,56
Устинівський	7698	331	4,3	0,58

Примітка. Розраховано автором за даними Держкомстату України [3] та Головного управління статистики у Кіровоградській області [2].

На жаль, 80% районів Кіровоградської області знаходяться на дуже низькому рівні за зайнятістю населення у сфері малого підприємництва навіть при внутрішньому порівнянні їх у межах регіону (рівень зайнятості на малих підприємствах у межах 2,3%÷4,6%).

Для визначення фінансово-економічної ефективності діяльності малих підприємств обчислимо показник – середньомісячну продуктивність праці, що представляє собою відношення обсягу реалізованої продукції до середньої кількості найманих працівників. У 2010р. середньомісячна продуктивність праці робітників малих підприємств України складала 20002,37 грн./міс. (табл. 3).

Коефіцієнт продуктивності праці працівників малих підприємств:

$$K_{w_i} = \frac{W_i}{W_y}, \quad (4)$$

де W_y – продуктивність праці працівників малих підприємств в Україні;

W_i – продуктивність праці працівників малих підприємств кожної території регіону.

За даним показником тільки місто Кіровоград і Кіровоградський район перевищують середнє значення по Україні.

Величина заробітної плати є одним з найвагоміших аргументів залучення працівників до роботи в сфері малого підприємництва та підвищення тим самим рівня зайнятості. Визначимо коефіцієнт заробітної плати працівників малих підприємств за такою формулою:

$$K_{зп_i} = \frac{зп_i}{зп_y}, \quad (5)$$

де $зп_y$ – середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника малих підприємств в Україні;

$зп_i$ - середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника малих підприємств кожної території регіону.

Таблиця 3 – Продуктивність праці робітників малих підприємств (за 2010 рік)

Територія	Середня кількість найманих працівників, осіб	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	Середньомісячна продуктивність праці, грн./чол.	Коефіцієнт продуктивності праці
Україна	1992500	478256,7	20002,37	1,00
Кіровоградська область	32110	6207,2	16109,21	0,81
м. Кіровоград	12655	3161,87	20820,95	1,04
м. Знам'янка	571	53,85	7859,02	0,39
м. Олександрія	3054	537,68	14671,47	0,73
м. Світловодськ	2121	474,91	18659,04	0,93
райони				
Бобринецький	525	37,06	5882,54	0,29
Вільшанський	289	26,31	7586,51	0,38
Гайворонський	834	99,39	9931,06	0,50
Голованівський	696	101,41	12142,00	0,61
Добровеличківський	779	46,76	5002,14	0,25
Долинський	932	94,89	8484,44	0,42
Знам'янський	406	33,24	6822,66	0,34
Кіровоградський	1891	457,93	20180,24	1,01
Компаніївський	256	25,49	8297,53	0,42
Маловисківський	902	109,73	10137,66	0,51
Новгородківський	513	86,43	14039,96	0,70
Новоархангельський	780	87,21	9317,31	0,47
Новомиргородський	620	101,85	13689,52	0,68
Новоукраїнський	1044	165,18	13184,87	0,66
Олександрівський	558	104,54	15612,31	0,78
Олександрійський	584	97,04	13847,03	0,69
Онуфріївський	458	74,14	13489,81	0,67
Петрівський	340	36,06	8838,24	0,44
Світловодський	437	79,09	15082,00	0,75
Ульяновський	534	90,16	14069,91	0,70
Устинівський	331	25,00	6294,06	0,31

Примітка. Розраховано автором за даними Держкомстату України [3] та Головного управління статистики у Кіровоградській області [2].

Загальна картина така: тільки в одному районі – Вільшанському середньомісячна заробітна плата перевищує середньо український рівень, у ще десяти містах і районах області середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника малих підприємств дорівнює чи перевищує середню по регіону, але не більше, ніж у

1,18 раза; а в інших районах цей показник менший за середній по регіону, але не більше, ніж на 16,25% (табл. 4).

Таблиця 4 – Кількість і заробітна плата працівників малих підприємств, зайнятих у галузях економіки регіону у 2010 році

Територія	Середня кількість найманих працівників, осіб	Фонд оплати праці, тис. грн.	Середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника	
			грн.	коефіцієнт заробітної плати
Україна	1992500	29885100	1249,88	1,00
Кіровоградська область	32110	384118,4	996,79	0,80
м. Кіровоград	12655	148966,6	980,40	0,78
м. Знам'янка	571	7926,7	1134,98	0,91
м. Олександрія	3054	35379,5	958,48	0,77
м. Світловодськ	2121	26456,3	1041,91	0,83
райони				
Бобринецький	525	5251,0	831,91	0,67
Вільшанський	289	4432,9	1273,82	1,02
Гайворонський	834	9811,3	974,50	0,78
Голованівський	696	8187,0	983,07	0,79
Добровеличківський	779	8895,1	972,78	0,78
Долинський	932	11160,0	989,43	0,79
Знам'янський	406	4609,0	955,43	0,76
Кіровоградський	1891	21433,5	962,87	0,77
Компаніївський	256	2839,5	624,32	0,74
Маловисківський	902	10923,5	984,10	0,79
Новгородківський	513	6738,8	1094,67	0,88
Новоархангельський	780	10088,0	1090,36	0,87
Новомиргородський	620	6764,4	921,15	0,74
Новоукраїнський	1044	13351,6	1071,90	0,86
Олександрівський	558	6930,5	1044,38	0,84
Олександрійський	584	8299,3	1180,22	0,94
Онуфріївський	458	5808,5	1054,56	0,84
Петрівський	340	4758,4	1139,46	0,91
Світловодський	437	5145,1	978,90	0,78
Ульяновський	534	6502,1	1005,27	0,80
Устинівський	331	3459,3	870,92	0,70

Примітка. Розраховано автором за даними Держкомстату України [3] та Головного управління статистики у Кіровоградській області [2].

Усі отримані коефіцієнти зайнятості, кількості малих підприємств, заробітної плати та продуктивності праці перенесемо до графіка, де по осі ОХ розташовані території, а по осі ОУ – відповідні коефіцієнти (рис. 1). Проведемо також пряму $K_y=1$, яка відповідає середньому показнику в Україні, та прямі $K_{МП}=0,61$, $K_{ЗМП}=0,74$, $K_{ЗП}=0,80$ і $K_w=0,81$, які відповідають середнім показникам в Кіровоградській області коефіцієнтів кількості, зайнятості, заробітної плати та продуктивності праці малих

підприємств. Після послідовного з'єднання всіх значень отримуємо чотири ламані лінії, за допомогою котрих можна простежити ситуацію щодо стану малих підприємств у кожній з територій Кіровоградської області та порівняти її з іншими територіями чи середнім показником по області та по Україні.

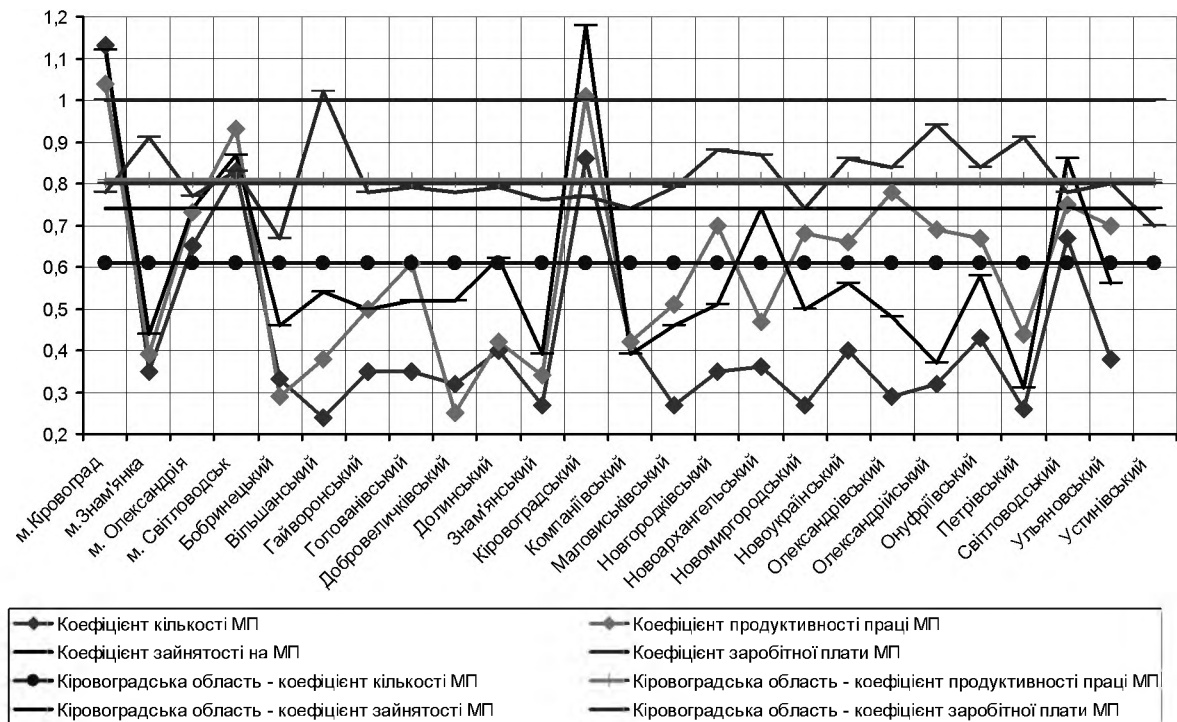

Рисунок 1 – Показники зайнятості та розвитку малого підприємництва в Кіровоградській області (2010р.)
Побудовано автором

З рисунку 1 видно, що жодна із адміністративно-територіальних одиниць регіону не має всі розглянуті показники вищими від середніх по області. Аналогічна картина спостерігається, якщо розглянути положення адміністративних територій регіону за окремими показниками. Так, за показником кількості малих підприємств $K_{МП}$ тільки міста Кіровоград, Світловодськ, Олександрія та Кіровоградський і Світловодський райони переважають середній по області. За показником зайнятості $K_{ЗМП}$ до названих трьох територій додається лише Новоархангельський район. За коефіцієнтом продуктивності праці K_W перевищення середнього рівня спостерігається в усіх тих же містах Кіровоград і Світловодськ і Кіровоградському районі. Дещо парадоксальна ситуація має місце відносно коефіцієнту заробітної плати $K_{ЗП}$, де два міста (Знам'янка та Світловодськ) і дев'ять районів (Вільшанський, Олександрівський, Петровський, Новгородківський, Новоархангельський, Новоукраїнський, Олександрівський, Онуфріївський і Ульяновський) перевищують середній показник. Причому, із перелічених адміністративно-територіальних одиниць тільки м. Світловодськ має високий коефіцієнт продуктивності праці. Тобто спостерігається суттєва невідповідність між продуктивністю праці на малих підприємствах і рівнем заробітної плати на них.

Ще більш низький рівень показників відносно середніх по Україні. Тільки три адміністративно-територіальні одиниці регіону мають розглянуті показники вищі від середніх по Україні. Серед них м. Кіровоград перевищує середньо український рівень за коефіцієнтом продуктивності праці (на 4%), коефіцієнтом зайнятості на малих підприємствах (на 12%), коефіцієнтом кількості малих підприємств (на 13%);

Кіровоградський район – за коефіцієнтом продуктивності праці (на 1%) і коефіцієнтом зайнятості на малих підприємствах (на 18%); Вільшанський район за коефіцієнтом заробітної плати (на 2%). Причому, за іншими показниками цей район має відставання в межах 46÷76%, що свідчить про суттєвий дисбаланс у розвитку малого підприємництва, продуктивністю праці на малих підприємствах, зайнятістю населення на них і оплатою праці. У решти двадцяти двох адміністративно-територіальних одиниць жоден показник не перевищує середнього по Україні. Такий стан малого підприємництва та зайнятості в ньому населення інакше як критичним, визначити не можна. Тому необхідна розробка та реалізація системи регіонального регулювання та здійснення ефективної регіональної політики підтримки суб'єктів малого підприємництва. Причому, така політика повинна бути розроблена для кожної групи адміністративно-територіальних одиниць, об'єднаних за рівнем зайнятості в малому підприємстві, визначеним за допомогою комплексного дослідження розглянутих показників, на основі кластерного аналізу, що має визначати подальший напрямок досліджень.

Список літератури

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики [3-тє вид., стер.] / Варналій В. З. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. – 302 с.
2. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2010 рік / Головне управління статистики у Кіровоградській області. – Кіровоград, 2011. – 527 с.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

O. Hachaturian

Kirovograd National Technical University

Problems of development of small enterprise are in the Kirovograd area

The aim of the paper is a comprehensive analysis of the state of small business in the Kirovograd region for integrated index reached its degree of development at the level (regions and cities of regional subordination) administrative units.

The level of formation and development of small businesses should be analyzed by the integrated indices. The article outlines some of them: the coefficient of the number of small businesses, rate of employment in small enterprises, factor productivity of employees of small businesses, the rate of wage workers in small businesses. Analysis of the factors showed that none of the administrative units of the region does not have all the above indicators higher than the average for the area. A similar pattern is observed if we consider the position of administrative areas in the region for some indicators. Even lower levels of performance relative to the average in Ukraine. Only three administrative units of the region are considered indicators higher than the average for Ukraine.

This state of small business and employment therein population other than critical, can not be determined. Therefore necessary to develop and implement a system of regional management and implementation of effective regional policies to support small businesses. Moreover, such a policy should be developed for each of the administrative-territorial units, combined with the level of employment in small business as defined by a comprehensive study examined indicators based on cluster analysis, which should determine the future direction of research.

Одержано 19.11.12